

**ПРАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

МАЗІЙЧУК ВІТАЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.9 (477)

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ
Й ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СУДОВИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-
виконавче право

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор

НЄБИТОВ Андрій Анатолійович, заступник Голови,
Національна поліція України

доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник,

ТИЧИНА Дмитро Михайлович, провідний науковий
співробітник наукової лабораторії з проблем протидії
злочинності, Національна академія внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

БЕРЗІН Павло Сергійович, професор кафедри
кримінально-правової політики та кримінального права,
Навчально-науковий інститут права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка.

Захист відбудеться «20» лютого 2025 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», за адресою: 03039, Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», за адресою: 03039, Київ, вул. Фрометівська, 2.

Реферат розісланий «16» січня 2025 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Юрій Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Створення привабливого інвестиційного клімату, імідж на міжнародній арені, а також забезпечення євроінтеграційних та північноатлантичних прагнень українців, безпосередньо залежить від рівня дотримання в Україні прав і свобод людини, верховенства права, стану законності, незалежності судової гілки влади, чесності та непідкупності суддів.

Водночас формування національної правової бази щодо вдосконалення здійснення правосуддя в Україні, покращення професійного рівня працівників третьої гілки влади, а також перевірки кандидатів на зайняття відповідних посад, виховання в громадян нульової толерантності до корупції, а відтак, і загалом, стосовно запобігання та протидії корупції в судових органах, особливо в умовах воєнного стану, не виправдано затягнулося.

Задекларовані законодавчі та інституційні зміни, у тому числі визначені Законами України «Про запобігання та протидію корупції», «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», Стратегією та Державною антикорупційною програмою на 2023–2025 роки й досі на стадії опрацювання (не визначено добросовісність як кваліфікаційну вимогу до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, добросовісність та професійна етика як стандартні вимоги до суддів недостатньо впроваджені на практиці, а оцінювання цих вимог не завжди є прозорим та передбачуваним), а зволікання з прийняттям й виконанням цілої низки інших нормативно-правових актів свідчить про недосягнення визначених, зокрема, Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією, як всеосяжною міжнародною угодою, що слугує основою дій для багатьох країн Європи та на інших континентах, цілей і недостатню ефективність реалізації антикорупційної політики в Україні. На підтвердження, динаміка корупційних кримінальних правопорушень в судових органах, є хвилеподібною: від падіння (-23 % – 2013–2014 рр.), до стрімкого зростання (+56 % – 2015 р. та 2024 р.), що пояснюється, як латентністю й суспільно-політичними процесами, пов'язаними зі частковим скасуванням, відновленням і тимчасовим «призупиненням» підстав кримінальної відповідальності за їх вчинення, так і наявністю корупційних ризиків, обумовлених прогалинами та недосконалістю законодавства в системі правосуддя, а також відсутністю дієвого механізму реагування на встановлені факти впливу, тиску на суддів та втручання в їх діяльність. Однак, у загальному, питома вага особливо тяжких злочинів корупційної спрямованості збільшилась у чотири рази (з 0,1 % до 0,4 %), а тяжких – відповідно з 12,3 % до 18,6 %.

Концептуальні ідеї в контексті розроблення системи кримінологічного впливу на корупційну злочинність та окремі її сегменти (зокрема, в судових органах) свого часу висловлювали представники вітчизняної кримінологічної школи, зокрема, П. П. Андрушко, А. А. Бабенко, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, Ю. В. Баулін, В. М. Бесчастний, А. А. Бова, В. І. Борисова, С. І. Богаченко, О. С. Бондаренко, О. Ю. Бусол, В. В. Василевич, М. Г. Вербенський, В. В. Голіна, В. К. Грищук, О. М. Гумін, Н. О. Гуторова, Л. М. Давиденко, О. М. Джу́жа, В. М. Дрьомін, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, М. І. Камлик,

О. О. Кваша, В. В. Коваленко, Ю. В. Ковбасюк, М. Г. Колодяжний, О. М. Костенко, М. В. Костицький, О. Г. Кулик, М. В. Кікалішвілі, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, Н. К. Макаренко, М. І. Мельник, С. А. Мозоль, О. М. Михальченко, Д. Г. Михайленко, Є. С. Назимко, Є. В. Невмержицький, А. А. Небитов, Ю. В. Нікітін, Н. А. Никифорова, Ю. В. Орлов, С. В. Прилуцький, Д. М. Тичина, В. М. Трепак, С. С. Чернявський, І. В. Чубенко, В. І. Шакун, О. В. Шевченко, Н. М. Ярмиш та інші. Цінним науковим матеріалом для розробки заходів запобігання й протидії корупції в судових органах також є результати досліджень зарубіжних кримінологів, зокрема, таких як: Ф. Зімрінг, Д. Джонсон, Т. Тайлер, Д. Трейсман, Д. Стокмер, С. Роуз-Акерман, Р. Нейлд, Т. Перссон, Н. Лефф, К. Каленборн, К. Лессман, Г. Беккер, К. Аббінк та інші.

Наукові здобутки вищезазначених вчених мають важливе теоретичне й праксеологічне значення, носять фундаментальний характер і становлять підґрунтя для подальшого наукового пошуку, оскільки проблема набула особливого значення й потребує невідкладного комплексного дослідження з урахуванням суттєво скоригованих воєнним станом умов і докорінних змін законодавства та розширення правозастосовної практики. Зазначене акцентує актуальність дисертації, підтверджує її нагальність для вироблення і досягнення наукового консенсусу в гострих та дискусійних питаннях формування антикорупційної політики та практичної реалізації консолідованої, дієвої моделі запобігання та протидії корупції в судових органах влади.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126); Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454) і Загальному плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2025 рр. «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації: 0119U100492).

Тему дисертації затверджено Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 07 грудня 2022 р. (протокол № 9).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної наукової і прикладної проблеми формування кримінологічних засад запобігання та протидії корупції в судових органах України з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення

законодавства, відомчої (міжвідомчої) регламентації та відповідної правозастосовної практики.

Для досягнення зазначеної мети поставлені такі *задачі*:

- з'ясувати сучасний стан наукового розроблення проблем запобігання та протидії корупції в судових органах України та окреслити методологію дослідження;
- систематизувати наукові підходи до визначення корупції в судових органах України;
- визначити етапи становлення й розвитку антикорупційного законодавства України;
- охарактеризувати сучасний стан та тенденції корупції в судових органах України;
- виокремити детермінанти, що впливають на вчинення корупції в судових органах;
- визначити кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах;
- систематизувати суб'єктів запобігання та протидії корупції в судових органах;
- розкрити особливості спеціальної перевірки як умови набуття правового статусу судді;
- з'ясувати проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах;
- запропонувати комплекс морально-етичних заходів виховання суддів та інших працівників суду як основи запобігання та протидії корупції в судових органах;
- узагальнити апробований зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції в судових органах й розробити пропозиції щодо його використання в Україні;
- сформулювати концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання та протидії корупції в судових органах України;
- розробити спеціально-кримінологічні заходи запобігання корупції в судових органах України;
- внести пропозиції щодо вдосконалення системи міжнародного співробітництва правоохоронних органів щодо запобігання та протидії корупції в судових органах України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у діяльності судових та правоохоронних органів України.

Предмет дослідження – теоретико-правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції в судових органах України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення обумовлених нею задач використовувались такі методи:

загальнонаукові: діалектичний та формально-логічний (прийоми аналізу та синтезу, індукції й дедукції, абстрагування, узагальнення, аналогії) – для дослідження феномену корупції в судових органах України, правового реагування на його прояви в історичному розвитку, взаємозв'язку протиправної діяльності та системи правосуддя (розділ 1), детермінаційного комплексу (підрозділ 2.2); *системний* – дозволив розглянути корупцію в судових органах України як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів різного рівня складності (підрозділи 1.2, 2.1, 2.3, розділ 4); *структурно-функціональний* – для надання кримінологічної характеристики корупції

в судових органах України (розділ 2) і розроблення на цій основі організаційно-правових заходів реагування (підрозділи 3.2–3.4) та кримінологічних (розділ 4) заходів запобігання та протидії;

спеціальні: історико-правовий – для розкриття генезису ключових етапів становлення та розвитку наукових досліджень, законодавства й відповідної антикорупційної практики (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 4.2); *компаративістський* (порівняльно-правовий) – для виявлення особливостей доктринального розуміння специфіки запобігання та протидії корупції в Україні та інших країнах, а також оцінки можливостей імплементації позитивного зарубіжного досвіду у національну правозастосовну практику (підрозділи 4.1, 4.3); *моделювання* – при розробленні кримінологічних заходів забезпечення безпеки у судових органах (підрозділи 3.2, 3.3, 4.2, 4.3), формулюванні загальних оцінок і висновків до розділів, а також пропозицій щодо удосконалення законодавства, заходів запобігання й протидії та практики їх застосування (розділи 3, 4); *логіко-юридичний* – сприяв розробленню проєктів програм і плану заходів в контексті предмету дослідження (підрозділи 3.4, 4.2, 4.3); *контент-аналізу* – під час опрацювання матеріалів органів сектору безпеки та громадськості за окремими кількісними та якісними параметрами з подальшою інтерпретацією одержаних результатів у дисертаційній роботі (підрозділи 2.1–2.3, 3.2, 3.3, 4.3); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) – з метою вивчення думок різних категорій респондентів з проблемних питань дослідження та з'ясування соціальної результативності заходів запобігання (розділи 3, 4); *статистичний* – для аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності (підрозділи 2.1–2.3, 3.1, 4.3).

Емпіричну базу дослідження становлять зведені дані вивчення 52 кримінальних проваджень зареєстрованих в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР) за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах України (ст. ст. 364, 365-2, 366, 366-2, 366-3, 367, 368, 368-4, 368-5, 369, 369-2 КК України) упродовж 2019–2024 рр. (з усіх регіонів країни) та 76 вироків, винесених судами України щодо цих кримінальних правопорушень, а також інших, зокрема, пов'язаних з корупцією в судових органах України за ст. ст. 371–376 КК України; результати опитувань (серед 543 респондентів – 30 суддів, 76 прокурорів, 55 детективів, 82 слідчих, 68 працівників оперативних підрозділів в окремих областях України); аналітичні звіти та узагальнення Офісу Генерального прокурора, Державного бюро розслідувань (ДБР), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Служби безпеки України (СБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Державної судової адміністрації України; ряду громадських організацій («Центр протидії корупції», «Transparency International», «Стопкор», «Центр політико-правових реформ» та ін.) й міжнародних інституцій (Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ)). Під час збору та узагальнення матеріалів практики і визначення ключових аспектів обраної тематики дослідження використовувався й особистий досвід роботи автора в правоохоронних органах України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому реалізовано доктринальний підхід до формування заходів запобігання та протидії корупції

в судових органах з визначенням шляхів розв'язання низки фундаментальних і прикладних завдань антикорупційної політики. Найсуттєвішими з них вважаються наступні положення:

вперше:

- розроблено концепцію запобігання та протидії корупції в судових органах України, яка ґрунтуючись на міжнародному досвіді й зарубіжній практиці є системою скоординованих кримінологічних (кількісні та якісні показники корупційних правопорушень, причини та умови, кримінологічно значущі ознаки осіб) заходів реагування, із визначенням та впровадженням в діяльність уповноважених правоохоронних інституцій комплексу науково обґрунтованих організаційно-правових, інформаційно-аналітичних і виховних інструментів, спрямованих на виявлення та усунення (нейтралізацію, мінімізацію, послаблення негативного впливу) криміногенних чинників, прийняття на цій основі ефективних правових і регуляторних рішень, у тому числі відомчого (міжвідомчого) характеру;

- науково обґрунтовані пріоритетні напрями кримінологічного забезпечення діяльності судових органів (правові, організаційні, інформаційно-аналітичні, морально-етичні), які ґрунтуються на апробованій вітчизняною і зарубіжною практикою системі скоординованих заходів, із розробленням та впровадженням в діяльність правоохоронних органів комплексу науково обґрунтованих інструментів (рішень, методик, рекомендацій) спрямованих на моніторинг кримінальної ситуації в системі правосуддя, виявлення та усунення (нейтралізацію, послаблення негативного впливу) криміногенних (віктимогенних) чинників, прийняття на цій основі дієвих запобіжних заходів;

- аналіз показників офіційної статистики упродовж 2013–2024 рр. дозволив встановити тенденції корупційних кримінальних правопорушень в судових органах в період реалізації нової антикорупційної політики – зростання в умовах соціальної й економічної кризи та воєнного стану (з 2019 р.) питомої ваги особливо тяжких та тяжких злочинів корупційної спрямованості. На цій підставі теоретично обґрунтовано напрями удосконалення системи запобігання та протидії на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному рівнях, у тому числі з урахуванням специфіки воєнного стану, міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях;

- визнано перспективним для впровадження у вітчизняне правове поле та правозастосовну практику, на основі кращих зарубіжних практик запобігання й протидії корупції в судових органах, відмову від репресивного підходу в антикорупційній діяльності й посилення заходів кримінально-правового впливу (Австрія, Бельгія, Канада, Сінгапур, ФРН, Швеція); систематичну участь суддів та інших працівників судових органів у проведенні спеціалізованих практикумів антикорупційного спрямування (Англія, Данія, Італія, Польща); загрози втрати всієї системи соціальних та інших гарантій у разі виявлення причетності судді та інших працівників судових органів до корупційного кримінального, або пов'язаного із корупцією правопорушення (США, Китай); заохочення у вигляді преміювання в разі повідомлення суддями про спробу надання неправомірної вигоди або пропозиції вчинення дій, які порушують встановлені антикорупційні обмеження (Словенія, Франція);

– запропоновано проекти *Національної програми запобігання та протидії корупції в судових органах на 2026–2030 рр.*, яка визначає вектори ефективності такої кримінологічної діяльності з урахуванням безпекових антикорупційних показників: результативні бали в Індексі сприйняття корупції; кількість кримінальних проваджень розпочатих за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах, які розглянуто з постановленням вироку; стан довіри громадян до органів правосуддя та забезпечення верховенства права в суспільстві; прозорий механізм заміщення вакантних посад в судових органах України; дисципліна та стан дотримання суддівської етики; *Плану заходів щодо запобігання та протидії корупції в судових органах України на період до 2030 року* спрямованого на нейтралізацію корупцію в судах й містить правові, відомчі, процесуальні, інституційні, організаційні блоки заходів;

удосконалено:

– наукові підходи до поняття корупційних кримінальних правопорушень в судових органах України як крайнє негативний вид криміногенної дійсності в системі судоустрою, що полягає у використанні суддями, наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди суддям, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, й відображає протиправні явища, тенденції і чинники, на стику економічної та політичної злочинності та негативно позначається на організації судової влади й здійснення правосуддя в Україні, яке зобов'язане функціонувати на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечувати право кожного на справедливий суд;

– кримінологічну характеристику корупційних кримінальних правопорушень в судових органах з виокремленням стану і тенденцій відповідних категорій протиправних діянь, їх детермінантів, кримінологічних ознак правопорушників, а також зв'язків виокремлених елементів з системою організаційно-правового реагування та розробленням й застосуванням кримінологічних заходів запобігання;

– розподіл детермінантів (політичні, воєнні, організаційно-правові, соціально-економічні, управлінські, фінансові-технічні, морально-психологічні), які обумовлюють інтенсифікацію деструкції судових органів на державному, галузевому та індивідуальному рівнях, що дозволило сформулювати кримінологічний прогноз розвитку корупційних проявів на найближчу й довгострокову перспективи;

– систематизацію суб'єктів запобігання та протидії корупції в судових органах за стратегічними рівнями: *макростратегічний* – суб'єкти, які відповідають за формування та реалізацію антикорупційної політики (Президент України, Національна рада з питань антикорупційної політики, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України); *оперативний* – об'єднує цільових суб'єктів реалізації заходів спрямованих на запобігання та протидію корупції в судових органах (НАЗК, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, ДБР, НАБУ, СБУ, Агентство з розшуку та

менеджменту активів та ін.);

– зміст інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах України в межах загальних (описова, пояснювальна, перетворювальна) і спеціальних (інформаційна, запобіжна, репресивна) функцій з використанням аналітичних продуктів (BigDataPeople (Artelligence), Vkursi, BriefCam, Amped FIVE, Cobwebs та ін.), які мають визначальний характер при обранні кримінологічних заходів забезпечення безпеки у судовій системі;

дістало подальшого розвитку:

– концептуалізація корупції в судових органах як різновид девіантності, що проявляється у вигляді делінквентної (адміністративні та дисциплінарні корупційні правопорушення) й кримінальної протиправної (корупційні кримінальні правопорушення) поведінки, яка мінімізує стратегічні безпекові напрями в умовах воєнного стану;

– генезис становлення й розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за вчинення корупційних діянь в судових органах України з виокремленням ключових етапів: *звичаєвий* (IX – поч. XIV ст.); *перехідний* (XIV–XVI ст.); *козацький* (з XVII – поч. XVIII ст.); *імперський* (з сер. XVIII – поч. XX ст.); *радянський* (з 20-х рр. XX ст. до 1991 р.); *сучасний* (з набуттям Україною незалежності) з визначенням на кожному етапі характеру впливу політичних, правових, економічних, воєнних, ідеологічних, культурних та інших факторів на процеси створення, реформування й криміналізації судової гілки влади, а також оцінкою доктринальних підходів до встановлення заходів реагування на корупційні протиправні прояви з огляду на стан законодавства, правові традиції та науковий інструментарій;

– кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах України, з виокремленням соціально-демографічних (стать, вік, освіта, сімейний стан, соціальні зв'язки), соціально-рольових (соціальний статус та функції в різних сферах суспільного життя), морально-психологічних (інтелектуальні, вольові, моральні якості, індивідуальні етичні властивості й поведінки особи) ознак, що виявляються (проявляються) у корупційній поведінці з розподілом на *ситуативні* (не створює умисно умов, що змушують до формування корупційних пропозицій, проте прихильно їх розглядає); *корисливий* (домінанта «корисливості» поєднана з злочинними порушеннями закону); *ініціативний* (постійність у можливості одержання неправомірної вигоди, або «продажу» своїх повноважень, чи можливостей впливу);

– теоретичне обґрунтування до нормативно-правового закріплення спеціальної перевірки у судових органах України як одного з інструментів мінімізації корупції в судових органах, яка проводиться з метою комплексного вивчення достовірності інформації про особу претендуючої на зайняття посади у таких органах; виявлення обмежень, пов'язаних із суддівською діяльністю; підвищення якості відбору кандидатів на зайняття посад у судових органах; недопущення призначення на посади суддів осіб, які систематично порушували правила професійної етики; встановлення відповідності рівня життя кандидатів наявному в них і членів їхньої сім'ї майну й одержаним ними, згідно з декларацією, доходам;

– визначення морально-етичних стандартів як організаційно-управлінських заходів запобігання та протидії корупції в судових органах, які спрямовані на осучаснення етичного кодексу працівника суду з урахуванням міжнародних стандартів; пропаганду дотримання норм моралі й етики поведінки; моніторинг ризиків та потенційного конфлікту; розвиток кадрового потенціалу судових органів з урахуванням морально-етичних принципів;

– рекомендації щодо посилення спеціально-кримінологічних заходів запобігання корупції в судових органах шляхом прийняття закону щодо захисту прав викривачів в усіх сферах суспільного життя, який передбачатиме широку дефініцію осіб, яких захищатиме та яким гарантуватиме анонімність; запровадження процедури реального контролю за дотриманням особами, які припинили суддівську діяльність, обмеження протягом певного періоду щодо працевлаштування та вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями; затвердження єдиних критеріїв та стандартів доброчесності для перевірки співробітників усіх правоохоронних органів та суду; моніторинг органів правосуддя; контролю за виконанням державних антикорупційних заходів шляхом спеціальної інтерактивної інформаційної системи;

– організація міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з іноземними партнерами за фактами вчинення корупційних дій суддями шляхом проведення спільних слідчих (розшукових) дій; міжнародного розшуку; екстрадиції; взаємного інформування Інтерполу щодо виявлення нових відомостей про розшукуваного. Таке співробітництво позитивно впливатиме на кримінологічну діяльність й мінімізує ризики вчинення корупційних кримінальних правопорушень не тільки в судових органах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджено та мають перспективи подальшого використання у:

науково-дослідній роботі – для подальших фундаментальних і прикладних наукових досліджень проблем функціонування судової системи України, підвищення ефективності запобігання та протидії корупції (Акт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»);

діяльності правоохоронних органів – для розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій з питань організації запобігання та протидії корупції (довідки Офісу Генерального прокурора України та СБУ);

освітньому процесі – для підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з курсів кримінології, а також у рамках розробленого спеціального курсу «Корупція у судовій системі» при проведенні різних видів занять (тренінгів) з відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» (Акт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на всеукраїнській та міжнародній конференціях, семінарі, зокрема: «Проблеми і перспективи соціально-економічного

розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі» (Київ, 8 грудня 2022 р.); «Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства» (м. Київ, 10 жовтня 2023 р.); «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 23 квітня 2024 р.); «Пріоритетні напрями розвитку науки та техніки» (м. Суми, 28 червня 2024 р.); «Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства» (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.); «Перспективні напрямки наукових досліджень в Україні» (м. Чернівці, 11 жовтня 2024 р.); «Осінні наукові зібрання – 2024» (м. Ужгород, 22 листопада 2024 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 23 наукових публікаціях, серед яких монографія; 11 статей, опублікованих у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; 4 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, з них три – у закордонних виданнях, що віднесені до другого квартилю (Q2) та проіндексовані в базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; 7 статей у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що містять чотирнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (522 найменування на 59 сторінках) та двох додатків на 8 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 463 сторінки, із них основний текст дисертації – 360 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади запобігання та протидії корупції в судових органах України» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки та методологія дослідження проблеми запобігання та протидії корупції в судових органах України»* з'ясовано, що більшість фундаментальних розроблень представників західноєвропейської та американської кримінологічних наукових шкіл щодо проблематики запобігання й протидії корупції з'явилися у другій половині ХХ ст., активне ж дослідження вітчизняних кримінологів – тільки в останнє десятиріччя, з моменту прийняття Закону України «Про запобігання корупції», що окрім кримінологічного виміру стосується комплексу питань запобігання та протидії корупції в межах кримінального, адміністративного, кримінального процесуального права, криміналістики та інших галузей знань.

Проведений аналіз наявних на сьогодні наукових джерел засвідчив, що комплексного дослідження, пов'язаного із розробленням теоретико-правових та організаційно-прикладних засад запобігання та протидії корупції в судових органах України, у жодному з них здійснено не було, й тому за браком стратегічних орієнтирів

та систематизації наукових здобутків у досліджуваній сфері, державна діяльність щодо запобігання та протидії корупції, як у системі судоустрою, так і під час здійснення правосуддя, залишається безсистемною й неузгодженою, а відтак, в умовах реальної війни, докорінних змін законодавства та правозастосовної практики, розроблення сучасних науково-обґрунтованих концептуальних засад запобігання та протидії цьому негативному явищу, з визначенням низки шляхів вирішення суміжних фундаментальних і прикладних проблем, характеризується особливим безпековим значенням.

Аргументовано, що методологію вивчення проблеми запобігання та протидії корупції в судових органах України становить сукупність способів наукового пізнання, зокрема, кримінологічної характеристики корупції в системі судоустрою, засад організації запобігання їй та протидії, самих кримінологічних заходів спрямованих на зменшення криміногенного рівня, шляхом використання загальнонаукових (діалектичний, формально-логічний тощо) та спеціальних (історико-правовий, контент-аналізу, статистичний та ін.) методів. Представлена методологічна основа розглядається тривимірно: як система наукового пізнання; процес, завдяки якому здобуваються нові кримінологічні знання, і як отриманий результат – практична реалізація знань зі спеціальною метою.

У підрозділі 1.2 «*Наукові та нормативно-правові підходи до визначення корупції в судових органах України*» наведено основні наукові, міжнародні й нормативно-правові підходи до визначення корупції в судових органах України, зокрема: *доктринальний* – проаналізовано наукові позиції вчених у галузі соціології, права, економіки, публічного управління, політології, психології тощо (у розрізі цього підходу, доведено, що формування універсальної термінології є неможливим у зв'язку з тим, що змістовне наповнення поняття «корупція» залежить від сфери, де його застосовують); *законодавчий* – основоположний в правозастосовній та іншій антикорупційній діяльності; *міжнародний* – передбачає врахування приписів міжнародних документів антикорупційного спрямування під час конструювання поняття «корупція», що в умовах глобалізації та інтеграції України в європейську спільноту, набуває особливого значення; *історичний* – формування того чи іншого поняття повинне враховувати особливості розвитку явища, що позначає це поняття, та підходів до окреслення його сутності.

Обґрунтовано, що корупція в судових органах, як різновид девіантності, залежно від конкретних умов та обставин, може проявлятися у вигляді, як делінквентної (адміністративні та дисциплінарні корупційні правопорушення), так і злочинної (корупційні кримінальні правопорушення) поведінки, яка суттєво перешкоджає ефективній реалізації задекларованих стратегічних напрямків та завдань держави.

Зосереджено увагу на корупційній складовій кожного окремо взятого рівня судової інстанції. До основних форм «високорівневої», яка створює корупційну мережу в третій гілці влади віднесено: а) корупційний лобізм; б) корупційний протекціонізм і фаворитизм; в) домовленість про перехід суддів на керівні посади в судовій гілці влади; г) поєднання суддівської діяльності з комерційною тощо. Охарактеризовано кримінологічні ознаки явища криміногенної дійсності, зокрема: 1) несе загрозу національній безпеці; 2) складність й багатоаспектність (існує у різних

формах, маючи політичний, соціально-економічний, морально-правовий та інші аспекти); 2) соціальна обумовленість (включає певні історичні передумови, є продуктом соціального життя та суттєво впливає на основні соціальні процеси); 3) сприймається третиною населення вже як звичне явище, а можливість її подолання породжує дедалі більші сумніви у суспільстві; 4) має нерозривний зв'язок із здійсненням правосуддя; 5) конфлікт приватного та публічного інтересів (метою суддівської корупційної діяльності завжди є задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб усупереч інтересам судової гілки влади, суспільства та держави); 6) пов'язана із організованою, транснаціональною та міжнародною злочинністю; 7) заперечує існування в державі принципу верховенства права.

Ураховуючи комплексний характер дослідження, а також з метою деталізації окремих кримінологічних методик та запобіжних алгоритмів дій запропоновано під антикорупційною діяльністю в судових органах України, розуміти систему заходів запобігання та протидії корупції, які реалізуються в межах єдиної антикорупційної політики держави та які, сукупно, заохочують до правомірної поведінки суддів та інших працівників судової системи, усувають причини й умови вчинення ними корупційних та інших пов'язаних з корупцією правопорушень і забезпечують невідворотність відповідальності у разі такого порушення законодавства.

У підрозділі 1.3 «Генезис становлення та розвитку антикорупційного законодавства України» доведено, що криміналізація корупційних діянь учинених в судових органах певною мірою слугує правовим інструментом захисту верховенства права та належного здійснення правосуддя, у тому числі завдяки диференціації профілактичних і примусових заходів впливу. На основі історико-правового аналізу виокремлено основні періоди й етапи розвитку антикорупційної політики та відповідного законодавства, зокрема, інституту кримінальної відповідальності за прояви вказаної категорії суспільно-небезпечних діянь на теренах України: Київська Русь, Річ Посполита; козацько-гетьманська держава; російська імперія; Радянська Україна. Вже з набуттям Україною незалежності, в оновленій країні під впливом докорінних соціальних перетворень було ратифіковано ряд міжнародних Конвенцій та прийнято низку національних законодавчих актів з вихідними засадами запобігання та протидії корупції, у тому числі, в судових органах, а саме: Укази Президента України, зокрема, «Про Національну програму боротьби з корупцією» (1997 р.), а також закони України «Про боротьбу з корупцією» (1995 р.), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011 р.). Активізована робота на початку 2014 р.: Закон України «Про запобігання корупції», створення НАБУ, НАЗК та ін., а також прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки».

Однак, наголошено, що лише законодавчого забезпечення недостатньо, як, в цілому, для антикорупційної політики, так і для запобігання та протидії корупції в судових органах, оскільки необхідно вжити ряд інших важливих інституційних заходів, зокрема, організаційного, управлінського, економічного, політичного, характерів тощо.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика корупції в судових органах України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Стан та тенденції корупції в судових органах» з'ясовано, що корупція в судових органах – це досить складна сукупність складів кримінальних

правопорушень. Відтак джерелом кримінологічної інформації стали оприлюднені звіти Верховного Суду, Офісу Генерального прокурора, НАБУ, ДБР, а також публікації в медіа та результати тематичних досліджень інших авторів. Кримінологічний аналіз корупції в судових органах вирізняється надзвичайною складністю через багатфакторну структуру детермінації злочинної діяльності. Низький науковий інтерес до досліджуваної проблематики призводить до різного підходу правозастосовних органів і дослідників щодо оцінки видів корупційних кримінальних правопорушень, зазвичай, які вчиняються в судових органах України, а це практично затрудняє та уповільнює проведення порівняльного аналізу і розробку спільних заходів запобігання та протидії.

Встановлено, що основними показниками, які характеризують стан корупції в судових органах України, є дані щодо кількості учинених: 1) кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, а також щодо інших кримінальних правопорушень пов'язаних із корупцією. У структурі злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, виокремлено три блоки корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, які вчиняються в судових органах: а) ст. ст. 364, 365-2, 366 КК України, зокрема: зловживання владою та службовим становищем, зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, службове підроблення (питома вага – 8,5 %); б) ст. ст. 368, 368-4, 368-5, 369, 369-2 КК України, зокрема: прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, підкуп особи, яка надає публічні послуги, незаконне збагачення, пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі, зловживання впливом (15,2 %); в) ст. ст. 366-2, 366-3, 367 КК України, зокрема: декларування недостовірної інформації, неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, службова недбалість (10 %). При цьому, питома вага особливо тяжких злочинів корупційної спрямованості збільшилась у чотири рази (з 0,1 % до 0,4 %), а тяжких – відповідно з 12,3 % до 18,6 %. Типовим часом вчинення цих кримінальних правопорушень є години роботи судових установ, тобто вони вчиняються, переважно, у будні дні з корисливим мотивом та метою; 2) адміністративних правопорушень (глава 13-А КУпАП); 3) оцінки громадськості.

Проведений аналіз суб'єктного складу корупційних кримінальних правопорушень учинених в судових органах України засвідчив про переважну спрямованості зусиль правоохоронних органів на притягнення до відповідальності суддів перших інстанцій. При цьому, результати опитування громадян засвідчили, що практично кожний четвертий респондент не має наміру звертатися до правоохоронних органів, якщо йому або його близьким доведеться дати «хабар» за позитивне вирішення судової справи. Тобто, фактично частина осіб, які знають про корупцію в судових органах та могли би стати потенційними викривачами, не звертаються до уповноважених органів. Сприяє також цьому й зневіра в те, що правоохоронці зможуть притягнути до кримінальної відповідальності винних, а також громадяни побоюються проблем, які можуть у них виникнути у зв'язку з викриттям корупційного кримінального правопорушення. Тому доведено, що на

рівні суб'єктивного сприйняття ситуації рівень корупційності судових органів не суттєво різниться з оцінками ситуації, наприклад, в митних органах, які звичайно в масовій свідомості сприймаються як «корумповані». Однак, щодо перспектив подолання корупції в судових органах, думки опитаних громадян розділилися: 32 % вважають, що це реально, 46 % – що ні, і ще 22 % не змогли дати ствердної відповіді (при цьому в усіх регіонах частка песимістів та тих, хто сумнівається, суттєво переважає частку оптимістів).

Виокремлені тенденції (порівнюючи з періодом, що передував проведенню антикорупційних реформ (до 2013–2014 рр.)), вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах в період реалізації нової антикорупційної політики, а саме: 1) структура судового досвіду населення за видами проваджень зберігає домінування справ цивільної юрисдикції при суттєвому зменшенні питомої ваги кримінальних та адміністративних проваджень; 2) зростання корупції в умовах соціальної й економічної кризи та воєнного стану (у тому числі й збільшення рівня їх латентності); 3) за корупційні кримінальні правопорушення стали притягувати осіб, які займають посади в найвищих судових органах (серед них, зокрема, і судді Верховного Суду). Водночас виправдувальні вироки, або затягування в розгляді судових справ також здебільшого стосуються високопосадовців судової гілки влади; 4) значно удосконалено процес виявлення зазначених деліктів за рахунок суттєвого покращення механізмів взаємодії між працівниками НАЗК, САП та НАБУ, і налагодження роботи викривачів; 5) фактів умисного неподання декларації та декларування недостовірної інформації серед суддів стало значно менше через здобуття суб'єктами декларування певного досвіду електронного декларування, а також значне покращення роботи суб'єктів запобігання та протидії корупційним і пов'язаним з корупцією кримінальним правопорушенням; 6) загальне удосконалення процесу виявлення корупційних кримінальних правопорушень, ускладнило їх маскуванню злочинцями, а також обумовило необхідність здійснення суб'єктами корупційних діянь окремих заходів щодо приховування предметів здобутих злочинним шляхом.

У підрозділі 2.2 «Детермінанти, що впливають на вчинення корупції в судових органах» визначено детермінанти, що обумовлюють корупцію в судових органах, зокрема, на державному (макрорівні) рівні: *політичні* (відсутність ефективного парламентського та громадського контролю за діяльністю вищих посадових осіб виконавчої та судової гілки влади, не своєчасно, або взагалі не організовуються проведення щорічних досліджень стану корупції відповідно до загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції на основі стандартів ООН Кабінетом Міністрів України, суспільству доводиться тривалий час чекати на Національну доповідь з виконання Державної програми запобігання корупції, не відбуваються парламентські слухання, тобто фактично не виконується Закон України «Про запобігання корупції» у частині антикорупційної політики, до цього переліку зараховано й непослідовність і пасивність у проведенні значущих перетворень, хаотичне і нерішуче впровадження демократичних засад у різні сфери суспільного життя); *воєнні* (розпочата збройна агресія РФ проти України у 2014 р. та продовжена війною на всій території нашої держави у лютому 2022 р. негативно вплинуло на політичну, економічну, соціальну та інші сфери України, зокрема,

судова влада вже декілька років функціонує в умовах воєнного стану, енергетичної кризи, ракетних обстрілів, перебоїв із фінансуванням, надмірного навантаження та кадрового голоду, але при цьому, надходження справ до місцевих судів становило 3,8 млн справ у 2023 р., що на 55 % перевищує показники 2022 р. та за деякими показниками перевищує дані за 2021 р.; *організаційно-правові* (відсутність системи стратегічного планування запобігання та протидії корупції в судових органах, яка функціонувала б на засадах міжгалузевої та міжрегіональної координації, ґрунтувалася на стрункій єдності прогностичних, планових і програмних документів та передбачала можливість комплексної оцінки результатів кримінологічної діяльності; *соціально-економічні* (нестабільна економічна ситуація, диференціація населення за рівнем доходів, тінізація економіки розбалансованість податкової системи; монополізація тощо); на *галузевому* (мезорівні) рівні: *організаційно-управлінські* (незавершеність судової реформи та її непослідовність, зокрема, не визначено доброчесність як кваліфікаційну вимогу до членів Вищої ради правосуддя, у тому числі і процедури кваліфікаційного оцінювання суддів та конкурсні процедури потребують удосконалення та розробки чітких і передбачуваних критеріїв (індикаторів) доброчесності, поряд із цим, доброчесність та професійна етика як стандартні вимоги до суддів недостатньо впроваджені на практиці, а оцінювання цих вимог не завжди є прозорим та передбачуваним); *правові* (приміром, рішення КСУ № 13-р/2020 від 27 жовтня 2020 р. про визнання ст. 366-1 КК України неконституційною, прийняття якого пов'язують з учиненням правопорушень, пов'язаних із корупцією, окремими суддями цього суду, призвело до різкої зміни динаміки вчинення досліджуваних діянь, а також звернута увага на недосконалість Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» в частині врегулювання окремих правових питань організації та діяльності цього правоохоронного органу); *фінансові-технічні* (у зв'язку з недоотриманням коштів судового збору та збройною агресією РФ проти України у 2023-му не вдалося реалізувати капітальні видатки для завершення проєктів, розпочатих у попередні роки, проблеми із здійсненням зовнішнього фінансового контролю, а також взаємозалежність суб'єктів та вплив один на одного задля отримання преференцій щодо матеріального забезпечення з одного боку та дій правоохоронних органів й суду з іншого, яка виникає через дії депутатів місцевих рад та посадовці виконавчих органів які приймають рішення щодо виділення бюджетних коштів у тому числі щодо забезпечення службовим житлом, автомобільною, комп'ютерною технікою, здійсненням ремонтів службових приміщень керівництва органів правопорядку та суду); на *індивідуальному* (мікрорівні) рівні приділено увагу надмірному навантаженні на суддів та корисливій мотивації, яка поєднана з індивідуально-психологічною особливістю винних осіб.

У підрозділі 2.3 «Характеристика осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах» аналіз наукових диференціації особи-корупціонера, слідчої та судової практики, дозволив класифікувати осіб, що вчиняють корупційні кримінальні правопорушення в судових органах: 1) «суддя»: а) суддя-утриманець (отримує щомісячно певні кошти або інші блага від певної особи на випадок допомоги при виникненні проблем, що потребують судового «втручання»); б) ситуативний суддя (здійснює корупційні практики у зв'язку із наявністю конфлікту інтересів, певних

ситуаційних обставин, у тому числі і скрутного становища, або інших тимчасових негативних обставин); в) суддя-садженець (особа, якій посприяли в проходженні на посаду інші особи, які в подальшому і впливають на прийняття «потрібних» судових рішень, тому кар'єра таких суддів, зазвичай, є достатньо швидкою, а дії із захисту інтересів осіб, що забезпечили їх службову кар'єру – доволі активні; 2) «посередник» – ними часто, є працівники судових органів (помічники суддів, секретарі судових засідань тощо) – 71 %; адвокати – 23 %; підприємці – 15 %; юрисконсульти – 6 %; працівники правоохоронних органів – 3 % та інші особи з близького оточення суддів; 3) «лобіст» (політик) – від інших корупціонерів відрізняється обсягами і масштабністю владних можливостей для самозбагачення та отримання інших неправомірних вигод, у тому числі й завдяки офіційному статусу, політичному, владному, фінансовому та іншому впливу цих осіб нейтралізується діяльність правоохоронних органів із виявлення їх кримінальних правопорушень, більш того, вони активно використовують останні, а також суди у своїх протиправних цілях (наприклад, у політичній боротьбі за владу, фальсифікуючи результати виборів), а також для прийняття лобістських рішень в інтересах певних замовників (олігархів, зарубіжних суб'єктів тощо).

Розділ 3 «Організаційно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах України» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Суб'єкти запобігання та протидії корупції в судових органах» наголошено, що здійснення заходів запобігання та протидії корупції в судових органах України – це взаємоузгоджена та нормативно визначена діяльність державних, громадських, правоохоронних та інших контролюючих органів щодо комплексу дій, спрямованих на виявлення потенційних корупційних ризиків, конфлікту інтересів, криміногенних чинників, корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень й притягнення винних осіб до відповідальності. До інституцій, що здійснюють таку кримінологічну діяльність належить значна кількість суб'єктів як державної, так і недержавної форми управління, які беруть безпосередню участь у цьому процесі, а їх діяльність покликана відповідати цілеспрямованій державній антикорупційній політиці, і потребує координації, яка нині відсутня.

На підставі аналізу положень чинного законодавства, а також сучасних доктринальних підходів систематизацію суб'єктів антикорупційного забезпечення за критеріями належності, характером й обсягом повноважень здійснено на двох стратегічних рівнях: I) *загальний* (макростратегічний) рівень – суб'єкти (Президент України, Національна рада з питань антикорупційної політики, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та ін.), які відповідають за формування та реалізацію антикорупційної політики; II) *тактичний* (мікростратегічний) рівень – об'єднує цільових суб'єктів реалізації заходів спрямованих на запобігання та протидію корупції в судових органах (НАЗК, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, САП, НАБУ, СБУ, АРМА та ін.).

Порівняльний аналіз повноважень кожного із суб'єктів запобігання та протидії корупції в судових органах, засвідчив про розосередженість громіздкої мережі суб'єктів запобігання та протидії корупції в судових органах по різних відомствах, і відсутність належної взаємодії між ними, а напрям роботи окремих структурних

одиниць нормативно не визначений, містить недоліки, прогалини та протиріччя, а також переплітається в своїй компетенції одна з іншою, що дає можливість говорити про наявність проблеми дублювання повноважень та невизначеності функціоналу.

У підрозділі 3.2 *Спеціальна перевірка як умова набуття правового статусу судді* встановлено, що неповноважність Вищої ради правосуддя у 2022–2024 рр., зокрема, й у поєднанні з неповноважністю Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, унеможливила забезпечення засад функціонування судової влади в частині формування високопрофесійного та доброчесного корпусу суддів шляхом їх призначення на посаду. Як наслідок, враховуючи не здійснення цими органами спеціальної перевірки кандидатів на посаду судді, завдання стосовно забезпечення верховенства права та захисту прав і свобод людини через формування доброчесного, високопрофесійного та незалежного корпусу суддів – не досягнута.

Зазначено, що спеціальна перевірка як один з інструментів раннього запобігання корупції в судових органах проводиться з метою: комплексного вивчення достовірності інформації про особу, яка претендує на зайняття відповідної посади; виявлення обмежень, пов'язаних із суддівською діяльністю; підвищення якості відбору кандидатів на зайняття посад у судових органах; недопущення призначення на посади суддів осіб, які систематично порушували правила професійної етики; встановлення відповідності рівня життя кандидатів наявному в них і членів їхньої сім'ї майну й одержаним ними, згідно з декларацією, доходам тощо.

Виокремлено певні особливості, які притаманні процедурі проходження спеціальної перевірки кандидатами на посаду судді: зокрема, обов'язковість надання кандидатом при поданні заяви про участь у конкурсі письмової згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»; не може бути суддею особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час проходження конкурсних процедур; є критерієм для прийняття остаточного рішення про призначення (обрання) або про відмову в призначенні (обранні) на посаду.

У підрозділі 3.3 *«Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах»* звернута увага на проблеми аналітичної підготовки прийняття рішень у процесі досудового розслідування кримінального провадження розпочатого за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах: а) вилучення з багатьох інформаційних систем різномірних даних, поданих у різних форматах та приведення їх до єдиного формату та єдиної структури; б) організація зберігання та надання користувачам необхідної для прийняття рішень інформації; в) власне аналіз, у тому числі оперативний та інтелектуальний, підготовка оцінки стану керованого об'єкта у вигляді паперових документів; г) якість підготовки результатів оперативного та інтелектуального аналізів і прийняття на їх основі оптимальних рішень. Також, результати вивчення досвіду роботи правоохоронних органів України засвідчили, що інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах найчастіше використовується під час з'ясування та перевірки даних щодо можливого вчинення предикатних кримінальних правопорушень, зокрема,

легалізації (відмивання) коштів одержаних злочинним шляхом. При цьому перед підрозділами постає двоєдине завдання: отримати не лише достатні фактичні дані щодо ознак легалізації, а й передусім підтвердити факт того, що дії з легалізації здійснено з коштами чи майном, котрі одержані саме в наслідок вчинення корупції в судових органах. Основні індикатори такого наступні: 1) фінансові операції, які не мають явного економічного сенсу, не відповідають характеру діяльності; 2) наявність нестандартних або значно складних інструкцій з порядку проведення розрахунків підприємства, установи, організації, що відрізняються від звичайної практики, яка використовується цим підприємством, або від звичайної ринкової практики; 3) внесення службовими особам до раніше узгодженої схеми проведення фінансово-господарської операції (операцій) безпосередньо перед початком її реалізації значних змін тощо.

Визначений зміст інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах, основними цілями такого визнано: а) забезпечення потреб суб'єктів запобігання та протидії в необхідній інформації; б) інформування суспільства, й інших суб'єктів запобігання та протидії щодо наявного корупційного стану, а також стану протидії злочинності, останніх змін законодавства, фактів і явищ, що утворюють загрозу для особи, суспільства, держави, результатів функціонування підрозділів правоохоронних органів тощо; в) передавання працівникам правоохоронних органів певних даних та потрібних документів, що мають відношення до запобіжної діяльності; г) інформування органів влади та органів місцевого самоврядування щодо залучення додаткових сил та засобів аби забезпечити здійснення запобігання та протидії корупційним кримінальним та іншим пов'язаних із корупцією правопорушенням.

Відповідно до визначених цілей, формування та реалізація інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах України запропоновано здійснювати в межах загальних (описова, пояснювальна, перетворювальна) і спеціальних (інформаційна, запобіжна, репресивна) функцій. Загальні повинні реалізовуватись під час дослідження феноменології корупції на державному рівні (її загальної характеристики, класифікації, наслідків, за видами, взаємозв'язками, структурою, динамікою, географією на регіональному та всеукраїнському масштабах); з'ясування етіології корупційної злочинності, її соціальної та біологічної природи, причин й умов, психологічних та соціальних механізмів формування і реалізації корупційної поведінки; розроблення заходів запобігання (профілактика, відвернення та припинення) кримінальним правопорушенням, підготовки прогнозів, планів і програм реалізації превентивних заходів. Спеціальні ж функції мають визначатись за допомогою аналізу основних напрямів, форм і методів протидії злочинності, зокрема: інформаційна; превентивна; репресивна; програмно-методична.

У підрозділі 3.4 «Морально-етичне виховання суддів та інших працівників суду як основа запобігання та протидії корупції в судових органах» наведено специфіку відомчої правової регламентації та організаційного забезпечення дотримання суддями та іншими працівниками судових органів правил професійної етики та суддівської присяги, як передумови запобігання корупції. У результаті проведеного аналізу наголошено на тому, що, попри нормативно-правове закріплення Правил

етичної поведінки суддів та інших працівників судових органів, їхні окремі положення потребують доопрацювання.

Наголошено, що у нинішніх умовах функціонування судової гілки влади, дотримання правил етичної поведінки суддями та іншими працівниками судових органів, як свідчить правозастосовна практика та реалії суддівської діяльності, є складним завданням сучасності. Необхідність удосконалення цього процесу не викликає сумнівів, та може бути забезпечена шляхом: визнання одним з основних критеріїв системи оцінки роботи суддів дотримання правил етичної поведінки, що вже давно існує в країнах сталої демократії; формування корпоративної суддівської етичної культури, яка б встановлювала моральні критерії на рівні організації та впливала на формування професійних етичних норм, підвищувала рівень відповідальності кожного працівника судових органів; створення умов для розвитку самоконтролю як одного з основних елементів, що забезпечує дотримання правил етики; зниження корупційних ризиків на основі запровадження механізму ротації суддів; створення відповідних структур, які б надавали консультаційну підтримку щодо розв'язання конкретних етичних проблем, забезпечували проведення етичної перевірки (моніторингу, експертизи, аудиту тощо) професійної діяльності суддів, сприяли б здійсненню громадського контролю та висвітленню в медіа результатів перевірки тощо.

Акцентовано увагу на необхідності здійснення постійного моніторингу ризиків та потенційного конфлікту інтересів у суддів та інших працівників судових органів. Поряд із цим, доведено, що одним із важливих чинників психологічної безпеки суддів є перебудова стереотипів соціальної поведінки та формування умінь протистояти провокаціям. Провокаційні дії в повсякденній суддівській діяльності оцінено як цілком ймовірні та неминучі, особливо в роботі судових органів в невеличких містечках та районних центрах. Для того, щоб зрозуміти, що становить собою провокація, як один із аспектів в суддівській діяльності, було визначено її структуру та запропоновано алгоритм дій по запобіганню провокативним ситуаціям.

Розділ 4 «Кримінологічні заходи запобігання та протидії корупції в судових органах» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Зарубіжна практика запобігання та протидії корупції в судових органах»* узагальнено практику запобігання й протидії корупції в судових органах ряду провідних країн світу (Австрія, Англія, Бельгія, Іспанія, Італія, Словенія, Польща, Португалія, Нідерланди, Данія, Фінляндія, Франція, Норвегія, Ісландія, ФРН, Чехія, Швеція, Швейцарія, Сінгапур, Південна Корея, Канада, США, Китай, Японія та ін.).

Аналіз зарубіжних практик (моделей) запобігання та протидії корупції в судових органах засвідчив, що акцентувати увагу лише на репресивному підході у антикорупційній діяльності, посилюючи заходи кримінально-правового впливу є не виправданою одностороннім підходом. У зарубіжних країнах основні зусилля у запобіганні корупції в судових органах, як правило, зосереджені в реалізації адміністративно-правових, організаційних та соціальних заходах із широким залученням громадськості та підвищення рівня правової свідомості й правової культури населення спрямованих на: передусім, осуд корупції з боку суспільства; забезпечення високого рівня престижності професії судді та моральної

відповідальності осіб, які перебувають на посадах в судовій гілці влади, перед державою; створення умов для конкурсного відбору, підвищення якості перевірок кандидатів; надання суддям відповідного грошового утримання та соціальних пільг тощо). Україна, вже наслідуює позитивний приклад багатьох зарубіжних країн та робить певні спроби щоб мінімізувати високий рівень корупції в судових органах, але при цьому застосовує, переважно такі заходи антикорупційної діяльності, що орієнтовані на досягнення швидких результатів, наслідками яких є не повна ліквідація корупції, а прагнення вийти хоча б до якогось прийняттого для суспільства рівня.

У підрозділі 4.2 «Загальносоціальні заходи запобігання корупції в судових органах України» проаналізовано наявні в юридичній літературі підходи до розуміння загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням й урахувавши специфіку корупційної злочинності й зроблено висновок, що в прийнятному для практики значенні, під загальносоціальним запобіганням корупції в судових органах, необхідно розуміти діяльність спеціально уповноважених суб'єктів з розробки та впровадженні заходів, спрямованих на виявлення, усунення та нейтралізацію негативних факторів політичного, економічного, соціального, ідеологічного, культурно-виховного, організаційно-управлінського та правового характеру, які загострюють соціальні протиріччя і гальмують антикорупційний розвиток суспільства.

Запропоновано прийняти *Національну програму запобігання та протидії корупції в судових органах на 2026–2030 рр.*, метою якої є визначення векторів забезпечення ефективності такої кримінологічної діяльності, шляхом формування дієвої системи заходів щодо реагування на будь-які її прояви (зокрема, у розпочатих дисциплінарних провадженнях та у справах про адміністративні правопорушення). Досягнення цієї мети передбачає виконання таких *завдань*: формування загальнодержавної системи подолання корупції в судових органах, яка базується на ефективному довгостроковому плануванні; удосконалення національного законодавства та іншого нормативно- правового забезпечення державної антикорупційної політики, імплементація правових засад ЄС з цих питань; забезпечення ефективної діяльності, взаємодії та координації суб'єктів запобігання корупції в судових органах; установлення причин і умов (детермінантів), що сприяють корупції в судових органах, у тому числі і мінімізація факторів, які детермінують її виникнення; забезпечення гарантій прав громадян та безпеки викривачів під час здійснення заходів запобігання корупції; запровадження єдиних підходів та стандартів до професійної освіти та підготовки працівників судових органів; широке залучення до запобігання корупції в судових органах інститутів громадянського суспільства. Візія: забезпечення неухильного виконання Закону України «Про запобігання корупції»; консолідація міжнародних, державних та інших, зокрема, недержавних інституцій діяльність яких пов'язаних із запобіганням корупції в судових органах; належне фінансування правоохоронної системи; створення відповідних правових, організаційних та інших умов для здійснення ефективного громадського контролю за діяльністю судових та правоохоронних органів щодо запобігання корупції в судових органах.

Основними показниками ефективності запропонованої Програми мають стати:

1) результативні бали в Індексі сприйняття корупції; 2) відповідний показник

кількості кримінальних проваджень розпочатих за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах, які розглянуто з постановленням вироку; 3) стан довіри громадян до органів правосуддя та забезпечення верховенства права в суспільстві; 4) прозорий механізм заміщення вакантних посад в судових органах України; 5) дисципліна та стан дотримання суддівської етики.

У підрозділі 4.3 «Спеціально-кримінологічні заходи запобігання корупції в судових органах України» надано визначення спеціально-кримінологічного запобігання корупції в судових органах України як комплексної діяльності уповноважених інституцій, що спрямована на виявлення (у тому числі й латентних), усунення або нейтралізацію корупційних кримінальних та інших пов'язаних із корупцією правопорушень та будь-яких інших корупційних ризиків, встановлення осіб або злочинних угруповань, відвернення таких діянь на стадії готування, а також на етапі припинення вже розпочатої протиправної діяльності, чи наявного конфлікту інтересів, що здійснюється за допомогою кримінологічних засобів.

Виявлення кримінальних правопорушень – процес, під час якого приховані (латентні) кримінальні правопорушення стають відомими правоохоронним органам, і з цього моменту виникає законний обов'язок розглянути матеріали про наявність ознак кримінального правопорушення, розкрити та розслідувати їх. Джерелами отримання відомостей про кримінальні правопорушення можуть бути дані отримані: із заяв громадян і службових осіб, негласних співробітників, публікацій в медіа (включаючи Інтернет-ресурси), інші відомості, отримані за результатами аналізу оперативної обстановки і статистичних даних. Водночас наявні нормативно-правові положення не створили дієвого правового та інституційного механізмів захисту викривачів. Тому для проведення ефективної антикорупційної політики запропоновано прийняти окремий закон щодо захисту прав викривачів в усіх сферах суспільного життя. Зокрема, такий нормативно-правовий акт має передбачати широку дефініцію осіб, яких захищатиме та яким гарантуватиме анонімність. Крім того, слід створити надійні канали розкриття інформації, забезпечити захист викривачів від репресій на робочому місці, механізм звільнення їх від відповідальності за добросовісне розкриття інформації.

Звернута увага у рамках спеціально-кримінологічних заходів запобігання корупції в судових органах на вдосконалення роботи НАЗК, а саме: розробити та запровадити процедуру реального контролю за дотриманням особами, які припинили суддівську діяльність, обмеження протягом певного періоду щодо працевлаштування та вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями; визначити критерії для вдосконалення механізму внутрішнього контролю та запобігання корупції в правоохоронних органах та судовій гілці влади; розробити й затвердити єдині критерії та стандарти доброчесності для перевірки співробітників усіх правоохоронних органів та суду, а також здійснення постійного їх моніторингу; продовжити заходи з контролю за виконанням Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки із залученням відповідних інститутів громадянського суспільства, зокрема шляхом спеціальної інтерактивної інформаційної системи, яка дасть змогу всім охочим у режимі онлайн контролювати й координувати процес реалізації цієї Програми.

З іншого боку, констатовано, що чинниками, які суттєво ускладнюють процес розслідування корупції в судових органах, а відтак і перешкоджають подальшій запобіжній діяльності, зокрема, органами прокуратури (САП) та НАБУ є: недосконалість кримінального процесуального та антикорупційного законодавства (25 %); неналежний рівень взаємодії правоохоронних органів та обміну інформацією (24 %); протидія зацікавлених осіб; потреба одночасного доказування факту вчинення предикатного кримінального правопорушення (21 %); застосування злочинцями складних схем відмивання; відсутність методики розслідування (19 %); неналежна організованість дій слідчого (детектива) (11 %).

У підрозділі 4.4 *«Міжнародне співробітництво правоохоронних органів щодо запобігання та протидії корупції в судових органах України»* наголошено, що непоодинокі втечі підозрюваних у вчиненні корупції в судових органах за межі країни, а так само конвертація/легалізація ними доходів здобутих злочинним шляхом та інші супутні цьому обставини, зумовили посилення міжнародної співпраці й активізацію зусиль правоохоронців України. Визначені форми, принципи та методи міжнародного співробітництва правоохоронних органів в питаннях запобігання та протидії корупції в судових органах України, з урахуванням умов воєнного стану й особливого порядку здійснення кримінального провадження.

Проведений аналіз практики міжнародної співпраці під час здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, засвідчив, що попри широку міжнародно-правову базу з питань екстрадиції, судові органи іноземних держав здебільшого продовжують відмовляти Україні у видачі корупціонерів. З одного боку, за резонансними кримінальними провадженнями тягнеться політичний шлейф, що теж викликає занепокоєння серед західних партнерів, а з іншого – причиною відмов в екстрадиції, зокрема у кримінальних провадженнях про корупцію в судових органах, є воєнний стан і пов'язані з ним безпекові аспекти. Позаяк, але у європейських державах щодо видачі осіб Україні ставляться надто обережно, вважаючи, що через триваючі бойові дії, передавати їх вкрай небезпечно, оскільки, за таких обставин безпека та прозорість судового процесу не можуть бути забезпечені на належному рівні. Такі реальні тенденції вкрай негативно позначаються на кримінологічній діяльності у сфері правосуддя України.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі комплексного аналізу доктринальних положень вітчизняних і зарубіжних учених різних галузей права, актів національного законодавства, міжнародно-правових документів та сталої правозастосовної практики з урахуванням правового режиму воєнного стану, розв'язано важливу наукову проблему, що полягає у розробленні на підставі кримінологічної характеристики заходів запобігання та протидії корупції в судових органах України з визначенням шляхів розв'язання низки взаємообумовлених фундаментальних і прикладних завдань антикорупційної політики, а саме:

1. Застосування міждисциплінарного підходу (положень кримінології, кримінального, адміністративного, кримінального процесуального права та криміналістики) дозволило узагальнити й систематизувати напрацювання

вітчизняних вчених, а також представників західноєвропейських країн та США щодо адаптації таких, що підтвердили ефективність, аспектів запобігання та протидії корупції в судових органах. Констатовано, що нині, на відміну від журналістських розслідувань та публікацій в медіа, відсутні поглиблені наукові дослідження, які б показали детермінанти вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах, їх негативні наслідки та позитивні приклади запобігання. Крім цього, більшість з наукових розробок не враховують останньої модифікації антикорупційного законодавства України, військових, соціальних та політичних змін, які відбулися в житті держави і суспільства, а також змін у самій структурі корупційної мережі в умовах воєнного стану. Поряд із цим, у процесі аналізу наявної правозастосовної діяльності виявлено чимало недоліків, а тому, на жаль, цілком закономірно, що судова та інші комплексні реформи в Україні проходять шлях впровадження істотно довший та набагато складніший, ніж передбачалось і було задекларовано.

Визначена методологія пізнання проблеми запобігання та протидії корупції в судових органах України сприяла розробленню стратегічних напрямів боротьби з корупцією в судовій гілці влади й антикорупційної політики загалом, з урахуванням сучасного законодавства та правозастосовної практики, зокрема в умовах війни і пов'язаних з нею факторів.

2. Виділено категорію корупційних кримінальних правопорушень в судових органах України, як основний об'єкт кримінологічного вивчення та аналізу, під яким запропоновано розуміти крайнє негативний вид криміногенної дійсності в системі судоустрою, що полягає у використанні суддями, наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди суддям, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, й відображає протиправні явища, тенденції і чинники, на стику економічної та політичної злочинності та негативно позначається на організації судової влади й здійснення правосуддя в Україні, яке зобов'язане функціонувати на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечувати право кожного на справедливий суд.

3. Історико-правовий аналіз дозволяє навести наступну періодизацію етапів розвитку інституту відповідальності за вчинення корупційних діянь в судових органах України: 1) від IX ст. – поч. XIV ст. (період існування Київської Русі та феодальної роздробленості на українських землях); 2) XIV–XVI ст. (період перебування українських земель у складі Речі Посполитої); 3) з XVI ст. по XVIII ст. (період існування Козацько-гетьманської держави); 4) з сер. XVIII ст. до початку XX ст. (період перебування українських земель під владою імперій); 5) з початку XX ст. по 1991 р. (період перебування України у складі СРСР); 6) з 24 серпня 1991 року по теперішній час (період незалежності), який складається із наступних етапів: а) з 1991 по 1995 рр. (етап становлення нормативно-правових засад антикорупційного законодавства й формування структури системи

запобігання та протидії корупції в судових органах; б) з 1995 по 2011 рр. (формування основ антикорупційної політики й наближення її до міжнародних стандартів; в) з 2011 по 2014 рр. – прийняття нового антикорупційного пакету законів та формування зовнішніх критеріїв і методології зовнішнього оцінювання стану корумпованості судових органів влади; г) з 2014 р. по теперішній час (розвиток антикорупційного законодавства в контексті положень Угоди про асоціацію України та ЄС, створення нових антикорупційних органів й перехід до нового виміру формування антикорупційної політики).

4. Кримінологічна ситуація стосовно поширення корупційних та інших пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень в судових органах зумовлена хвилеподібністю: від падіння (-23% – 2013-2014 рр.), до стрімкого зростання (+56 % – 2015-го та 2024 р.), що обумовлено певними суспільно-політичними процесами, зокрема, пов'язаними зі частковим скасуванням, відновленням і тимчасовим «призупиненням» окремих підстав кримінальної відповідальності за їх вчинення (всього за останні десять років виявлено не більше ста суддів-корупціонерів, що свідчить про низький рівень роботи правоохоронних органів та надвисокий рівень латентності таких злочинних діянь). У період 2013–2024 рр. найвищий рівень корупції в судових органах утримується у двох областях – Київська, та Одеська; середній – Закарпатська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Черкаська; низький рівень – Волинська, Івано-Франківська, Житомирська область. Емпіричні дані свідчать, що корупція в судах існує у всіх областях держави на всіх судових рівнях, проте, найбільше таких кримінальних правопорушень вчиняється у містах, де зосереджується основний фінансово-економічний потенціал держави й спостерігається густота населення, втім, серед всіх населених пунктів лише Київ увібрав в себе весь спектр політичних процесів, характерних для держави в умовах воєнного стану й відрізняється особливою кримінологічною специфікою, що визначається його роллю як столиці держави та центру правосудного, соціально-політичного та економічного життя країни.

5. Доведено, що проблематика вчинення корупції в судових органах є комплексною та багатовекторною, на її існування впливає ряд причин та умов (детермінант), які було поділено на три рівні: 1) *державний* (макрорівень) – передбачає події, явища і процеси, що обумовлюють вчинення корупції в судових органах та є похідними від причин і умов корупційної злочинності загалом у країні; 2) *галузевий* (мезорівень) – охоплює причини та умови, що безпосередньо впливають на вчинення корупції в судових органах; 3) *індивідуальний* (мікрорівень) – безпосередні причини та умови злочинної поведінки особи. У структурі кожного рівня виділено основні групи детермінант (політичні, військові, організаційно-правові, фінансові тощо). Серед головних проблем залишається незавершеність судової реформи її несистемність та брак лідерства у цій сфері. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 рр., результатом реалізації якої мало стати ефективне функціонування системи судоустрою України, а також подальше впровадження принципу верховенства права, забезпечення незалежності інститутів правосуддя від будь-якого політичного впливу та їх підзвітності суспільству, подальше впровадження міжнародних стандартів і кращих практик Ради Європи і Європейського Союзу, залишилася невиконаною.

6. Надано узагальнену кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах України, зокрема, це: особа чоловічої статі (68 %), віком від 40 до 55 років (79,6 %), українець (91 %), одружений (74,6 %), має на утриманні дітей (69 %), з повною вищою освітою (90 %), й достатньо високим рівнем інтелекту, володіє знаннями і навичками, необхідними для використання прогалин і колізій (недоліків) законодавства в інтересах третіх осіб, зі стажем роботи в судових органах влади понад 5 років (17 %), позитивно характеризуються у середовищі правників і в суспільстві загалом, не належать до політичних партій, а його ціннісні орієнтації спрямовані на меркантильний спосіб життя, не зловживає спиртними напоями та наркотичними засобами, не схильний до порушення публічного порядку, не судимий. За ступенем суспільної небезпечності, корупційної вмотивованості й активності виокремлено основні типи таких осіб, а саме: *ситуаційний* (особа, схильна до корупційної практики в період скрутного матеріального становища, або інших тимчасових негативних обставин, але припиняє такі діяння в разі усунення зовнішніх мотивів до їх вчинення, і переважно, не вимагає неправомірну вигоду, не створює умисно умов, що змушують до формування пропозиції, проте прихильно розглядає таку пропозицію, в разі її надходження); *корисливий* (для них характерна активна і тривала злочинна діяльність, яка наклала негативний відбиток на весь морально-психологічний стан особи, де домінує «корисливість» поєднана з витонченими і цинічними формами соціально однорідних злочинних порушень закону, зазвичай, це досвідчені та послідовні організатори груп та організацій корупціонерів, або активні учасники таких угруповань); *ініціативний* (особи, які належать до цього підтипу, постійно вишукують можливості для одержання неправомірної вигоди, або «продажу» своїх повноважень, чи можливостей впливу).

7. Суб'єктами, які формують та визначають засади антикорупційної політики держави, як основоположних суб'єктів запобігання та протидії корупції в судових органах є Верховна Рада України; Президент України; Рада національної безпеки і оборони України; Національна рада з питань антикорупційної політики; Кабінет Міністрів України, а суб'єктами безпосередньої реалізації заходів запобігання та протидії корупції в судових органах – державні органи, які здійснюють координацію діяльності щодо запобігання та протидії корупційним кримінальним правопорушенням та правоохоронну функцію (НАЗК, Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, АРМА, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, САП, ДБР, НАБУ, СБУ та ін.), а також медіа та міжнародні й вітчизняні громадські організації антикорупційної спрямованості, діяльність яких безпосередньо може бути і не спрямована на запобігання корупції в судових органах, водночас реалізація повноважень таких чи виконання громадянського обов'язку безпосередньо впливає на виявлення/усунення причин та умов вчинення корупційних кримінальних та інших правопорушень.

8. Спеціальна перевірка як один з елементів механізму раннього запобігання та протидії корупції в судових органах проводиться з відповідною метою. На підставі аналізу законодавства та з'ясування сутності спеціальної перевірки під останньою запропоновано щодо перевірки кандидата на посаду в судових органах

України вважати особливий юридичний інструмент комплексного вивчення відомостей про особу, яка бажає обіймати відповідну посаду в судових органах, що слугує невід'ємною умовою набуття нею правового статусу судді. Акцентовано увагу на можливості розширення переліку відомостей, що підлягають встановленню під час спеціальної перевірки, зокрема про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, зміну нею громадянства в минулому, відомості про близьких осіб кандидата тощо.

9. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах визначено як основну форму накопичення, систематизації та використання матеріалів необхідних для здійснення такої діяльності. Завдяки відповідному процесу, громадськість та правоохоронні органи антикорупційного спрямування можуть мати в своєму розпорядженні головне – обізнаність щодо реального стану корупції в судових органах. Проте якість, об'єм і своєчасність інформації про причини та умови корупції в судових органах обумовлена недоліками наявного інформаційно-аналітичного забезпечення управління і її організації. Своєю чергою, наявність подібних даних, заснованих на об'єктивних показниках, дає змогу видозмінювати вектор антикорупційної політики щодо цього криміногенного явища та модернізувати антикорупційну діяльність відповідно до нагальних потреб суспільства. Сьогодні підрозділи з аналізу інформації визначаються, переважно, як допоміжні та здійснюють свою діяльність, як при організації або плануванні кримінологічної діяльності в цілому, так і безпосередньо в роботі оперативних підрозділів. Перераховані у цьому дослідженні аналітичні продукти (BigDataPeople (Artelligence), Vkursi, BriefCam, Amped FIVE, Cobwebs та ін.) стають все частіше визначальними в пріоритетних напрямках запобіжної роботи. Проте, як показала практика, за браком рівня інтелектуального впливу на цей процес, залучення передових технологій для збору, аналізу та зберігання даних, а також кримінологічного прогнозування, менш за все використовуються в запобіганні та протидії корупції в судових органах, але якщо й застосовуються, то лише в напрямках отримання інформації про особу в межах кримінального провадження.

10. На формування та становлення позитивного іміджу судових органів впливають традиції професійної етики, моральні стандарти, а також вимоги, що ставляться до їх представників відповідно до законодавства. Однак в українському суспільстві недостатньо уваги звертають саме на етичне та моральне виховання суддів, а відповідні вимоги залишаються, на жаль, лише декларативними. Необхідність забезпечення дотримання працівниками суду правил етичної поведінки під час виконання службових обов'язків не викликає сумнівів. У зв'язку з чим, запропоновано віднести до організаційно-управлінських заходів запобігання та протидії корупції в судових органах осучаснення етичного кодексу працівника суду з урахуванням міжнародних стандартів, пропаганду дотримання у своїй діяльності працівниками судових органів норм моралі й етики поведінки тощо.

Звернута увага на те, що нині перспективи розвитку кадрового потенціалу судових органів України є проблематичними не лише з огляду на сучасні тенденції, а й прогнозовані, що зумовлено факторами зовнішнього середовища, які впливають на кадрову політику й зміст конкретних програм і заходів по її реалізації.

11. Позитивним для врахування у законотворенні та правозастосовній вітчизняній практиці визнано досвід окремих європейських країн (Австрія, Англія, Бельгія, Данія, Італія, Польща, Словенія, Франція, ФРН, Швеція), США, Канади, Сінгапуру, Китаю в частині: типових правил запобігання та протидії корупційним кримінальним правопорушенням в судових органах; систематичної участі суддів та інших працівників судових органів у проведенні спеціалізованих практикумів антикорупційного спрямування; загрози втрати всієї системи соціальних та інших гарантій у разі виявлення причетності судді та інших працівників судових органів до корупційного кримінального, або пов'язаного із корупцією правопорушення; отримання преміювання в разі повідомлення суддями про спробу надання йому неправомірної вигоди або пропозиції вчинення дій, які порушують встановлені антикорупційні обмеження.

12. Реалізація загальносоціальних заходів пов'язується з прийняттям запропонованого автором проєкту *Національної програми запобігання та протидії корупції в судових органах на 2025–2030 рр.*, успішна реалізація якої залежить від урахування факторів, що зумовлюють корупційні кримінальні правопорушення й активної цілеспрямованої діяльності всіх суб'єктів безпеки (державних органів, громадських організацій і громадян) задля досягнення поставленої мети. Очікувані результати: а) функціонує ефективний механізм запобігання корупції в судових органах, як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях; б) запроваджено механізми унеможливлення обіймання адміністративної посади в суді однією і тією самою особою протягом тривалого часу; в) забезпечено здійснення електронного судочинства, у тому числі шляхом запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду, що, зокрема, сприяє рівномірному розподілу справ між судами і суддями; г) розширено сферу застосування альтернативних способів вирішення спорів та досудового врегулювання спорів; ґ) удосконалено систему виконання судових рішень; д) запроваджено регламенти прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі на підставі об'єктивних та чітко визначених критеріїв; забезпечено проведення аудиту діяльності Державної судової адміністрації України, зокрема щодо фінансово-господарського забезпечення судів та органів судової влади, управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління; е) створено (переглянуто) мережу місцевих судів з урахуванням адміністративно-територіальної реформ необхідності забезпечення прямого доступу до правосуддя, економічної обґрунтованості; є) розмір суддівської винагороди, передбачений Законом України «Про судоустрій і статус суддів», не обмежується на підставі інших нормативно-правових актів; ж) збільшується кількість звернень осіб (викривачів) до уповноважених органів щодо відомих їм фактів корупції в судових органах; з) на кожен випадок повідомлень про корупційні та інші пов'язані із корупцією правопорушення в судових органах є належне реагування з боку усіх суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії корупції; и) поступово зростає рівень довіри до органів державної влади та судових органів; і) підвищено рівень обізнаності населення щодо корупційних ризиків, форм, проявів і наслідків корупції.

13. У порядку спеціально-кримінологічного впливу на поширення корупції в судових органах розроблено проєкт комплексного цільового плану заходів на період до 2030 р., із винятковою метою – нейтралізувати корупцію в судах. Серед блоків таких заходів виокремлюються: 1) *правові*: розробка, прийняття та корегування законодавчих актів, які встановлюють зокрема: титульні (загальні) норми, що визначають державну антикорупційну політику, наприклад, у розрізі формування та розвитку системи запобігання і протидії корупції (Закони України «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки»); спеціально-інституційні (Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»); положення, деліктні норми, які встановлюють відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення (КК України, КУпАП); 2) *відомчі* – підготовка та прийняття відомчих нормативно-правових актів (зокрема, вдосконалення Положення про Раду громадського контролю при НАБУ, Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, прийняття нової, у тому числі і розробка внутрішньої системи захисту викривачів); 3) *процесуальні* форми запобігання і протидії корупції в судових органах: виявлення й здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією відносно працівників судових органів; дисциплінарне провадження (службове розслідування відносно таких працівників); представництво в суді інтересів викривача (у тому числі звернення до суду з позовом про захист їх прав і свобод, ініціювання перегляду судових рішень); 4) *інституційні*: укладення договорів (зокрема, меморандумів про співпрацю та обмін інформацією, що можуть бути використані для запобігання і протидії корупції в судових органах); 5) *організаційні*: а) постійний моніторинг, а також періодична комплексна оцінка загроз та ризиків, зокрема кримінального характеру, на основі системно-синергетичного підходу та з результатами паспортів безпеки; б) налаштування на досягнення максимального ефекту безпеки при наявності мінімального ресурсного забезпечення за рахунок спрямування зусиль на управління ризиками безпеки; в) безперервність процесу реагування на нові загрози та виклики, пошук нових можливостей, ресурсів, генерування нових ідей тощо; г) запровадження єдиної уніфікованої системи збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів запобігання та інших державних органів щодо виявлення, розслідування і розгляду справ (проваджень) розпочатих за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах, у тому числі обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями, узагальнення та впровадження передового досвіду з приводу запобігання і протидії корупції в судових органах; г) організація публічних заходів для обговорення актуальних питань діяльності правоохоронних та судових органів; д) участь у роботі спеціальних комісій (з проведення конкурсу на зайняття вакантних посад в судових органах, з організації внутрішнього контролю та оцінки ризиків в діяльності судових органів, з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності НАБУ, Вищої ради правосуддя); е) забезпечення функціонування Ради громадського контролю при НАБУ; є) забезпечення НАБУ функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень в судових органах; ж)

застосування поліграфів до діючих працівників та кандидатів на посади в судові органи, де серед напрямів використання передбачити можливість: проведення перевірки працівників судових органів під час здійснення дисциплінарних проваджень (службових розслідувань) щодо вчинення ними корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушень; під час вирішення питання щодо призначення особи на посаду; 3) ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів, Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, Інформаційної системи моніторингу реалізації державної антикорупційної політики; створення інших інформаційних баз даних, їх наповнення та актуалізація.

14. Основними формами міжнародного співробітництва правоохоронних органів на рівні декількох держав є проведення спільних слідчих (розшукових) дій (зазначили 82 % детективів, 87 % прокурорів), міжнародний розшук осіб та екстрадиція (91 % та 89 %). Повнота та швидкість підготовки матеріалів детективом спільно з прокурором стосовно місцезнаходження особи, яка вчинила корупційне, або інше пов'язане із корупцією кримінальне правопорушення в судових органах на території України, зумовлює результативність міжнародного розшуку. Важливе значення має і взаємне інформування Інтерполу та держави ініціатора розшуку щодо виявлення нових відомостей про розшукуваного, що також впливає на хід кримінального провадження. Дотримання певних часових обмежень, виходячи із поняття розумних строків щодо такого інформування, в цілому, позитивно оптимізує процес розшуку й виключає затягування досудового розслідування та маніпуляцій фактами. Така процесуальна практика максималізує ефективність кримінологічної діяльності й мінімізує ризики вчинення корупційних кримінальних правопорушень у майбутньому, не тільки, в судових органах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Мазійчук В. А. Запобігання та протидія корупції в судових органах України: монографія. Київ : «Видавництво Людмила, 2024. 381 с.

Статті в наукових фахових виданнях

2. Мазійчук В. А. Стан та тенденції корупції в судових органах України. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С. 383–391. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-4.32>

3. Мазійчук В. А. Характеристика осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах України. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 308–315.

4. Мазійчук В. А. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів щодо запобігання та протидії корупції в судових органах України. *Правова позиція*. 2023. № 4 (41). С. 158–163. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-4.32>

5. Мазійчук В. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання та протидії корупції в судових органах України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 608–612. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/150>

6. Мазійчук В. А. Спеціальна перевірка як умова набуття правового статусу судді. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2024. № 1. Т. 2. С. 240-249.

7. Мазійчук В. А. Суб'єкти запобігання та протидії корупції в судових органах України. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 278-286.

8. Мазійчук В. А. Загально-соціальне запобігання корупції в судових органах. *Успіхи і досягнення у науці*. Серія «Право». 2024. № 10 (10). С. 185–198. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-10\(10\)](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-10(10))

9. Мазійчук В. А. Морально-етичне виховання суддів та інших працівників суду як основа запобігання та протидії корупції в судових органах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 652-660.

10. Мазійчук В. А. Спеціально-кримінологічне запобігання корупції в судових органах України. *Наукові перспективи*. 2024. № 12 (54). С. 1171–1185. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54))

11. Мазійчук В.А. Наукове забезпечення запобігання й протидії корупції в судових органах України. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Право». 2024. № 13 (41). С. 88–101. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-13\(41\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-13(41))

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

12. Bozhyk, V. I., Streluk, Y. V., Maziychuk, V. A., Voightko, A. O., Kokoshko, M. V., & Kisliy, A. M. (2021). Problems of implementing international digitalisation standards of criminal investigation. *Cuestiones Políticas*, 39(71), 317–333. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.16> (WoS).

13. Shchokin, R., Oliinyk, V., Amelin, O., Bondarenko, Ye., Maziychuk, V. et al. (2023). Methods of Combating Offenses in the Field of Ecology. *Journal of Environmental Management and Tourism*, [S. l.]. V. 14. N. 1, P. 5–15. Mar. ISSN 2068-7729. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7624> DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v14.1\(65\).01](https://doi.org/10.14505/jemt.v14.1(65).01). (Scopus).

14. Shchokin, R., Maziychuk, V., Mykhailuk, O., Kolomiets, A., Akifzade, S., & Tymoshenko, Y. (2023). The impact of the crime rate on the hospitality and tourism industry in the eu countries. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 46 (1), 135–147. DOI: <https://doi.org/10.30892/gtg.46115-1009> (Scopus).

15. Maziychuk, V., Voightko, A., Tymoshenko, Yu., Tsikalo, V. & Syrovatka, S. (2024). The Effectiveness of Electronic Declaration Monitoring in the Detection and Investigation of Corruption Offences in the Judicial System. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. Volume 22, Number 2, URL: https://www.pjlss.edu.pk/pdf_files/2024_2/4833-4845.pdf DOI: <https://doi.org/10.57239/PJLSS-2024--22.2.00358>

16. Мазійчук В. А. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції в органах судової влади України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 5 (65). С. 340–348.

Праці апробаційного характеру

17. Мазійчук В. А. Зарубіжний досвід боротьби з організованою злочинністю та корупцією. *Проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі* : матеріали VI Всеукр. звіт. наук.-практ.

конф. (Київ, 8 груд. 2022 р.) / редкол. : М. Ф. Гончаренко (голова) та ін. Київ: ПрАТ ВНЗ «МАУП», 2023. С. 308–313.

18. Мазійчук В. А. Реалізація нормативно-правового забезпечення протидії корупційним правопорушенням в умовах воєнного стану. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* : Ч. 1 : матеріали ІХ Міжнар. наук.-прак. конф. (Київ, 10 жовт. 2023 р.). Київ: ПрАТ ВНЗ «МАУП», 2023. С. 122–126.

19. Мазійчук В. А. Особливості правозахисної функції держави щодо забезпечення національної безпеки. *Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів* : Ч. 1 : матеріали VI Міжнар. наук.-прак. конф. (Київ, 23 квіт. 2024 р.). Київ: ПрАТ ВНЗ «МАУП», 2024. С. 82–86.

20. Мазійчук В. А. Форми спеціально-кримінологічного запобігання корупції в судових органах України. *Пріоритетні напрями розвитку науки та техніки* : матеріали CXLV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Суми, 28 черв. 2024 р.). Суми, 2024. С. 146–149.

21. Мазійчук В. А. Доктринальні підходи до визначення корупції в судових органах України. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* : Ч. 1 : матеріали ІХ Міжнар. наук.-прак. конф. (Київ, 8 жовт. 2024 р.). Київ: ПрАТ ВНЗ «МАУП», 2024. С. 216–219.

22. Мазійчук В. А. Спеціальна перевірка кандидатів на посаду судді. *Перспективні напрямки наукових досліджень в Україні* : матеріали CXLIX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Чернівці, 11 жовт. 2024 р.). Чернівці, 2024. С. 147–152.

23. Мазійчук В. А. Морально-етичне виховання суддів як основа запобігання та протидії корупції в судових органах України. *Осінні наукові зібрання – 2024* : матеріали CLI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 22 листоп. 2024 р.). Ужгород, 2024. С. 155–158.

АНОТАЦІЯ

Мазійчук В. А. Теоретико-правові та організаційні засади запобігання та протидії корупції в судових органах України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2025.

У дисертації на основі комплексного наукового аналізу доктрин вітчизняних і зарубіжних учених у галузях кримінології, кримінального права, національного законодавства, міжнародно-правових документів та правозастосовної практики в умовах воєнного стану зроблено спробу вирішити важливу наукову проблему, що полягає у розробленні заходів запобігання та протидії корупції в судових органах України, з визначенням шляхів вирішення низки суміжних фундаментальних й прикладних проблем корупційної злочинності в Україні.

Такий комплексний підхід дав змогу окреслити теоретичні та практичні заходи запобігання й протидії корупції в судових органах України через аналіз наукових та нормативно-правових підходів до визначення корупції в судових органах та її ознак,

генезису становлення та розвитку антикорупційного законодавства України; розкриття стану та тенденцій, виокремлення детермінантів, що сприяють учиненню корупційних кримінальних протиправних дій, надання характеристики особи-злочинця; окреслення організаційно-правових заходів забезпечення, які стали основою для розроблення системи запобігання та протидії корупції в судових органах України на різних кримінологічних рівнях, з урахуванням світового досвіду, міжнародного співробітництва й зарубіжної практики.

Ключові слова: корупція, судові органи, правосуддя, судова система, кримінальні правопорушення, кримінологічна характеристика, детермінанти, суддя, запобігання, протидія, організація, спеціальна перевірка, виховання, міжнародне співробітництво.

SUMMARY

Maziychuk V. A. Theoretical and Organizational Principles of Preventing and Countering Corruption in the Judicial Bodies of Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a Doctor of Juridical Sciences degree in specialty 12.00.08 – Criminal law and criminology; criminal executive law (081 – Law). – PJSC “Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management»”, Kyiv, 2025.

In the dissertation, based on a comprehensive scientific analysis of doctrines by domestic and foreign scholars in the fields of criminology, criminal law, national legislation, international legal documents, and law enforcement practices under martial law, an attempt is made to address an important scientific problem. This problem involves developing measures to prevent and counter corruption in the judicial bodies of Ukraine, while identifying solutions to a number of related fundamental and applied issues of corruption-related crime in Ukraine.

Such a comprehensive approach has made it possible to outline theoretical and practical measures for preventing and countering corruption in the judicial bodies of Ukraine. This is achieved through the analysis of scientific and normative legal approaches to defining corruption in judicial bodies and its characteristics, the genesis of the formation and development of anti-corruption legislation in Ukraine, and the disclosure of the state and trends of corruption. The study identifies determinants that contribute to the commission of corrupt criminal offenses, provides a characterization of the offender, and outlines organizational and legal measures of support. These measures form the basis for developing a system to prevent and counter corruption in the judicial bodies of Ukraine at various criminological levels, taking into account global experience, international cooperation, and foreign practices.

Drafts of the National Program for Preventing and Counteracting Corruption in the Judicial Bodies for 2026–2030 are proposed, which determines the vectors of effectiveness of such criminological activities taking into account security anti-corruption indicators: effective scores in the Corruption Perception Index; the number of criminal proceedings initiated on the fact of committing corruption criminal offenses in judicial bodies, which were considered with a verdict; the state of citizens' trust in the justice system and ensuring the rule of law in society; a transparent mechanism for filling vacant positions in the judicial

bodies of Ukraine; discipline and the state of compliance with judicial ethics; the Action Plan for Preventing and Counteracting Corruption in the Judicial Bodies of Ukraine for the period until 2030, aimed at neutralizing corruption in the courts and containing legal, departmental, procedural, institutional, and organizational blocks of measures.

The recommendations are formulated to strengthen special criminological measures to prevent corruption in judicial bodies by adopting a law on the protection of whistleblowers' rights in all spheres of public life, which will provide for a broad definition of persons who will be protected and guaranteed anonymity; introducing a procedure for real control over compliance by persons who have ceased judicial activity with restrictions for a certain period on employment and the conclusion of transactions in the field of entrepreneurial activity with legal entities under private law or individual entrepreneurs; approving uniform criteria and standards of integrity for checking employees of all law enforcement agencies and the court; monitoring of judicial bodies; monitoring the implementation of state anti-corruption measures through a special interactive information system.

The ways are identified for organizing international cooperation between law enforcement agencies of Ukraine and foreign partners on the facts of corruption by judges through joint investigative (search) actions; international search; extradition; mutual informing Interpol about the discovery of new information about the wanted person. Such cooperation will have a positive impact on criminological activities and minimize the risks of committing corruption-related criminal offenses not only in judicial bodies.

Keywords: corruption, judicial bodies, justice, judicial system, criminal offenses, criminological characteristics, determinants, judge, prevention, counteraction, organization, special inspection, education, international cooperation.